

مقدمه

هیچ دریایی نیست که بیش از خلیج فارس مورد توجه تاریخ و جغرافیانویسان، اقتصاددانان و سیاستمداران قرار گرفته باشد. سرگذشت حوادث خلیج فارس به قدیمی‌ترین دوران تاریخ بشر می‌رسد و ذکر آن در تاریخ مکتوب بشری مقدم بر تمام دریا‌های دیگر آمده است. از سوی دیگر، می‌دانیم که فن پزشکی حتی در دوران پیش از تاریخ نیز وجود داشته است. از این رو می‌بایست در گستره خلیج جاودان پارس، یادمان‌های سه‌گانه "خلیج فارس"، "تاریخ" و "پزشکی" را به وفور بیابیم، اما متأسفانه بدلیل کمبود منابع چاپی و گفتاری و فقدان تحقیقات باستان‌شناسانه علمی در پیکره خلیج فارس، ترسیم سیمای تلاقی این تریلوژی هم‌اکنون بسیار ابتدایی و ناقص است.

جوانه‌های کاوش‌های باستان‌شناسی در سواحل خلیج فارس که توسط هیئت مشترک انگلیسی- ایرانی و اکتشافات میدانی باستان‌شناسان ایران در ساحل و ژرفای دریا از چندی پیش آغاز گردیده‌اند، نوید دهنده آشکارسازی ناشناخته‌های رمزآلود این آبراه کهن بین‌المللی می‌باشد. چنین است که می‌بایست این سیاهه را

اکنون پیش درآمدی بر تاریخ پزشکی خلیج فارس بنامیم تا در این گذار بتوانیم دورنمایی تریلوژی "تاریخ"، "پزشکی" و "خلیج فارس" را خلق کنیم. این نوشتار، رویکردی روایت‌گونه را از تاریخ خلیج فارس برگزیده است تا در ضرب آهنگ حرکت تاریخ، شکل‌گیری مکاتب گوناگون پزشکی، نفوذ اندیشه‌های طبی، تغییر پارادایم پزشکی و چگونگی گذار به مدرنیته را در ایران ترسیم کند.

منشاء نوشتن این پیش‌درآمد از آشنایی با جناب آقای پروفسور لورنس پاتر از دانشگاه کلمبیای آمریکا در کنگره بین‌المللی سیراف در آبان ماه ۱۳۸۴ حاصل آمد که مرا تشویق نمودند در مورد تاریخ پزشکی خلیج فارس، پژوهش‌های خود را ادامه دهم. ایشان با بزرگواری، منابع موجود خود را در اختیار این حقیر قرار دادند. تکانه بعدی برای ادامه کار، راهنمایی برادر فرهیخته، جناب آقای فرید قاسملو بود که پیشنهاد نگارش مقالاتی را در زمینه تاریخ پزشکی و بیمارستان‌های خلیج فارس جهت چاپ در دایرةالمعارف تاریخ پزشکی اسلام و ایران را به این حقیر ارائه فرمودند که در اینجا سزاوار است از تلاش‌های این برادر ارجمند سپاسگزاری نمایم.

هنوز راه بسیار درازی برای پیمودن پژوهش در این مقوله مانده است اما تلاش نمودم که تجربیات بیست ساله باستان‌شناسی، کاوش و مشاهده محوطه‌های باستانی شمال خلیج فارس را پیش زمینه نوشتن این نوشتار نمایم. از این رو خواننده فکور می‌تواند در پس زمینه گستره یادمان‌ها و کاوش‌های باستان‌شناسی که در هر بخش از کتاب ارائه می‌شود، با چکیده‌ای از تاریخ خلیج فارس نیز آشنا شود. با این وجود هنوز در مورد اطلاعات باستان‌شناسی و تاریخ استان‌های خوزستان و هرمزگان در این نوشتار نقص گسترده‌ای مشاهده می‌شود که امیدوارم در چاپ‌های بعدی با ارشادهای پژوهشگران و اندیشمندان این استان‌های همجوار، بتوانم این نقایص را بزدایم.

در اینجا سزاوار است از خانواده معظم طبیب، به ویژه جناب آقای دکتر سید علی طبیب و آقای دکتر سید مسعود طبیب که در ارسال تصاویر و ابزارآلات پزشکی مرا شرمند نمودند سپاسگزاری نمایم. همچنین از جناب آقای دکتر عبدالکریم مشایخی، رئیس محترم بنیاد ایران‌شناسی - شعبه بوشهر، آقای عماد شیرویس و آقای سید هادی علوی که اسناد و تصاویر بانک اطلاعاتی خلیج فارس را در اختیار این حقیر قرار دادند قدردانی نموده و از باستان‌شناسان سخت‌کوش جناب آقای محمد تقی عطایی، سرکار خانم اعظم رعیت و جناب آقای نصراله ابراهیمی، ایران‌شناس مشهور، پروفیسور

ویلم فلور از آمریکا و دکتر دونالد وایت کامب از دانشگاه شیکاگو، جناب آقای مهندس عباس نوروزی از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان هرمزگان و آقای علی برغندان که در ارسال عکس و طراحی سفال‌های مکشوفه خلیج فارس مرا یاری دادند و از سرکار خانم فاطمه مرزوقی که در حروفچینی و جناب آقای دارا جوکار که در صفحه‌آرایی، اسکن تصاویر و اسناد و طراحی جلد کتاب و آقای عبدالرسول خسروی، مسئول محترم انتشارات دانشگاه علوم پزشکی بوشهر که همه این بزرگواران، از هیچ کوششی دریغ نکردند، کمال سپاسگزاری را دارم. بی‌شک یاری جناب آقای محمد خوشکار در کاوش‌های میدانی محوطه‌های باستانی شمال خلیج فارس را هرگز فراموش نکرده و برای ایشان و خانواده صبورشان آرزوی توفیق را از خداوند منان مسئلت می‌نمایم. همچنین از استاد عزیزم جناب آقای دکتر باقر لاریجانی، رئیس محترم دانشگاه علوم پزشکی تهران که در حمایت از چاپ این کتاب از هیچ کوششی دریغ نفرمودند صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم.

امید است که این نوشتار که هر چند بسیار ناقص است بتواند ناشناخته‌های تاریخ پزشکی ایران و خلیج فارس را آشکار نموده و همچون روزنه‌ای برای تدوین تاریخ سترگ پزشکی کشورمان در این کهن دریا باشد.

دکتر ایرج نبی پور

متخصص داخلی - فوق تخصص غدد درون ریز و متابولیسم
دانشگاه علوم پزشکی بوشهر

فهرست مطالب

۱ دوران عیلام
۱۳ هخامنشیان
۲۳ اشکانیان
۳۵ ساسانیان
۴۷ تمدن اسلامی
۶۹ صفویه تا قاجاریه
۸۱ قاجاریه
۱۱۳ منابع